

Handläggare
Josefin Lokvist
Telefon: 08-50812197

Till
Södermalms stadsdelsnämnd
25 april 2024

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Remiss från Kommunstyrelsen KS 2024/291

Förvaltningens förslag till beslut

Stadsdelsnämnden överlämnar förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Sammanfattning

Två betänkanden Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98) överlämnades till regeringen i slutet på 2023. Syftet med utredningarna har bland annat varit att föreslå ett exitprogram för vuxna personer utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt föreslå hur tillgången till skydd, stöd och vård för vuxna och barn kan förbättras.

Förvaltningen är positiv till att utredningarna särskilt lyfter fram vikten av förebyggande arbete, tidig upptäckt och ökade möjligheter att få skydd, stöd och hjälp. Det är även positivt att olika samhällsaktörers ansvar tydliggörs och att en nationell samordning föreslås gällande bland annat kunskapsstöd. I utredningarna föreslås en rad åtgärder som förutsätter att flera huvudmän och aktörer tillsammans utvecklar arbetet framåt med en nationell samordning som stöd.

Bakgrund

Kommunstyrelsen har remitterat ärendet Ut ur utsatthet (SOU 2023:97) och Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98) till Södermalms stadsdelsnämnd för yttrande senast 19 april 2024. Ärendet har även remitterats till stadsledningskontoret och socialnämnden samt till stadsdelsnämnderna Farsta och Hägersten-Älvsjö.

Ärendet

Regeringen beslutade den 30 juni 2022 att ge en särskild utredare i uppdrag att tillsätta en utredning om skydd, stöd och vård för personer som har utsatts för övergrepp vid produktion eller distribution av pornografi (SOU 2023:98). Utredningen har haft tre deluppdrag:

- Kartlägga kunskapsläget om våld och andra övergrepp mot vuxna och exploatering av barn vid produktion och distribution av pornografi.
- Föreslå hur tillgången till skydd, stöd och vård för vuxna och barn kan förbättras.
- Analysera brottslighet kopplad till produktion och distribution av pornografi.

Betänkandet överlämnades till regeringen i november 2023.

Den 7 juli 2022 gav regeringen i uppdrag åt särskild utredare att föreslå ett exitprogram för vuxna personer utsatta för prostitution och människohandel för sexuella ändamål, att föreslå ett program för barn utsatta för sexuell exploatering och människohandel för sexuella ändamål samt bedöma hur Sverige lever upp till internationella åtaganden om identifiering, skydd, stöd och återvändande för offer för människohandel (SOU 2023:97). Betänkandet överlämnades till regeringen i december 2023.

Nedan redogörs för de områden och förslag som främst berör kommunernas/socialtjänstens ansvarsområden.

Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)

Utredningen föreslår följande:

- Specialiserad lågröskelverksamhet som kan erbjuda eller lotsa vidare till traumabehandling anpassad till personer med komplex problematik bör utvecklas i varje län.
- De specialiserade lågröskelverksamheter som bör utvecklas över hela landet ska utformas så att de kan ta emot barn utsatta för sexuell exploatering. Ungdomsmottagningar och elevhälsa behöver säkerställa att det finns särskild kunskap om sexuell exploatering för att kunna fånga upp och motivera utsatta barn att berätta, samt ge dem stöd eller slussa dem vidare till skydd och stöd.
- Det behöver finnas lättillgänglig, samlad och övergripande information om var den som behöver hjälp kan få stöd och vård och vilka insatser som finns att tillgå.
- Det uppsökande, upptäckande och identifierande arbetet behöver stärkas, bland annat genom utökad samverkan mellan polis, socialtjänst, skola, hälso- och sjukvård samt

civilsamhälle. Yrkesverksamma behöver ha tydliga rutiner för att för att upptäcka utsatthet bland barn och vuxna de kommer i kontakt med.

- Vuxna som behöver och vill ha hjälp för att kunna lämna utnyttjande i prostitution eller människohandel för sexuella ändamål ska erbjudas ett individuellt utformat exitprogram.
- Barn har rätt till och behöver skydd och stöd för att ta sig ur utnyttjande i sexuell exploatering eller människohandel för sexuella ändamål och ska därför erbjudas ett för barnet individuellt utformat program för att säkerställa kedjan av stöd- och vårdinsatser. En plan ska utformas efter samråd i en särskilt sammansatt tvärprofessionell grupp och ta särskild hänsyn till barnets särskilda förutsättningar och behov.
- I 5 kap. 15 § utlänningslagen införs en möjlighet för socialnämnden att ansöka om ett tidsbegränsat uppehållstillstånd (minst sex månader med möjlighet till förlängning upp till två år) för en utlänning, för att en individuell plan ska kunna upprättas och genomföras.
- Den kommun som ansvarar för upprättande och genomförande av en svensk eller utländsk persons individuella plan ska kunna ansöka om ersättning av statliga medel för kostnaderna för genomförandet av planen, om kommunens kostnader inte ersätts av Migrationsverket.
- Genom ett tillägg i 5 kap. 11 § SoL tydliggörs socialnämndens ansvar för att personer som utnyttjas eller har utnyttjats i sexuell exploatering, prostitution, eller människohandel för sexuella ändamål får det stöd och den hjälp de behöver för att kunna förändra sin situation.
- Socialstyrelsen ges i uppdrag att ta fram stöd för rättstillämpningen när det gäller socialtjänstens och hälso- och sjukvårdens ansvar för identifiering, skydd, stöd, vård och rehabilitering för personer som utnyttjas eller har utnyttjats.
- Socialstyrelsen, Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna ges i uppdrag att verka för att kommuner ska kunna erbjuda de föreslagna programmen och för utveckling av specialiserad lågtröskelverksamhet för utredningens målgrupper.
- Kommuner och regioner ska få möjlighet att söka utvecklingsmedel för att utveckla arbetsformer för att kunna erbjuda föreslagna program samt säkerställa tillgången till specialiserad lågtröskelverksamhet i varje län.
- Vård- och behandlingsformer samt socialtjänstinsatser, inklusive boendeformer, anpassade för målgruppernas komplexa behov behöver utvecklas.

Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98)

Utredningen föreslår följande:

- Sexuellt utnyttjande i pornografiskt syfte bör bli en tydlig del av arbetet mot våld. Om regeringen beslutar om ny målformulering för det jämställdhetspolitiska delmålet om att mäns våld mot kvinnor bör sexuell utnyttjande i pornografiskt syfte omfattas liksom åtgärdsprogram kopplade till delmålet.
- En eventuell ny nationell strategi om våld mot barn och det nationella hälsoprogrammet som Socialstyrelsen har i uppdrag att ta fram bör tydligt och uttalat omfatta att förebygga och bekämpa sexuell utnyttjande i form av att barn skildras i bilder och filmer som sprids i pornografiska syften.
- Insatser på bred front behövs för en ökad kunskap bland vuxna och barn därför föreslås Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd få i uppdrag att ta fram informationsmaterial till vårdnadshavare och andra vuxna i barns närhet om bland annat skutsatthet på internet.
- Nationellt kunskapsstöd och kompetensutvecklande insatser för yrkesverksamma inom socialtjänst och hälso- och sjukvård för relevanta yrkesverksamma grupper behöver utvecklas med utgångspunkt i bästa tillgängliga kunskap och anpassas efter målgruppernas behov om övergrepp vid produktion och distribution av pornografi samt sexuell utnyttjande i form av att barn skildras i bilder eller filmer som sprids i pornografiska syften. Socialstyrelsen, länsstyrelserna föreslås få i uppdrag att säkerställa detta.
- Skolverket och Socialstyrelsen ges ett gemensamt uppdrag att säkerställa att relevant kunskapsbaserad information om sexuell riskutsatthet och sexuell utnyttjande finns i Vägledning för elevhälsa.
- Kommuner och regioner bör ges stöd att utveckla arbetet med att förebygga sexuell utnyttjande i pornografiska syften och kunna erbjuda skydd, stöd och vård. Detta i syfte att relevanta aktörer som möter barn och unga ska ha fungerande rutiner för tidigt upptäcka individer som utsatts eller riskerar att utsättas för sexuella övergrepp.
- Kommuner bör redan nu, med stöd av befintliga metodstöd och, börja inkludera brott med koppling till sexuell utnyttjande i pornografiska syften i det arbete som bedrivs med utgångspunkt om kommuners ansvar för brottsförebyggande och våldsförebyggande arbetet som många kommuner bedriver.

- Regeringen bör besluta om utvecklingsmedel för regional samverkan och samordning mellan kommuner, regioner och idéburna organisationer samt andra relevanta aktörer avseende förebyggande arbete, skydd, stöd och vård.

Ärendets beredning

Ärendet har beretts i stadsdelsdirektörens stab- och kansli i samverkan med sociala avdelningen. Ärendet har behandlats i förvaltningsgruppen och pensionärsrådet den 15 april 2024.

Förvaltningens synpunkter och förslag

Förvaltningen är positiv till att utredningarna särskilt lyfter fram vikten av förebyggande arbete, tidig upptäckt och ökade möjligheter att få skydd, stöd och hjälp. Det är även positivt att olika samhällsaktörers ansvar tydliggörs och att en nationell samordning föreslås gällande bland annat kunskapsstöd. I utredningarna föreslås en rad åtgärder som förutsätter att flera huvudmän och aktörer tillsammans utvecklar arbetet framåt med en nationell samordning som stöd.

Det är angeläget att fokusera på barn som utnyttjas sexuellt då övergrepp i många fall dokumenteras och sprids viralt. Detta bidrar till att övergreppen återupprepas ju fler som tar del av dem och gör offren särskilt utsatta. Utredningen belyser exempelvis att barn i åldern 15–17 år inte har samma skydd som yngre barn eftersom denna åldersgrupp har rätt till sexuellt självbestämmande. Det kan ifrågasättas om försäljning av en sexuell handling bör ses som en del av ett barns sexuella självbestämmande och det straffrättsliga skyddet mot sexuella kränkningar mot barn i nämnda åldersgrupp bör, som utredningen föreslår, utredas. Förvaltningen menar att det är viktigt att det förebyggande och åtgärdande arbetet utvecklas vidare liksom det rättsliga skyddet för brottsoffer. Straffrättsliga åtgärder gentemot förövarna måste utvecklas i samma takt för att på bred front kunna bekämpa att barn och vuxna blir sexuellt utnyttjade och för att samhället gemensamt ska kunna ge det stöd brottsoffer behöver för att ta sig ur en utsatt situation.

Förvaltningen vill lyfta fram att enligt Jämställdhetsmyndigheten löper flickor och kvinnor som befinner sig i gängkriminella miljöer stor risk att utsättas för sexuell exploatering, såväl övergrepp som sexhandel inom gängen. Även om resonemang kring detta förs i utredningarna är detta en utveckling som är viktig att följa.

Barnrättsanalys

Förslagen förväntas bidra till att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande, genom att fler barn skyddas från våld

och barn som redan utsatts får skydd, stöd och vård. Detta gäller särskilt de äldre barn som ingår i utredningens målgrupp, men även yngre barn i risk för att utnyttjas sexuellt i pornografiska syften. Sammantaget ligger förslagen i linje med barnkonventionens långtgående krav på att skydda barn mot alla former av våld och övergrepp och regeringens uttalande ambitioner att göra detsamma. Särskilt förväntas förslagen bidra till kraven i artiklarna 19, 24, 34, 36 och 39.

Jämställdhetsanalys

Förslagen förväntas bidra till att kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv, genom utökade möjligheter för våldsutsatta personer att ta del av skydd, stöd och vård, vilket förväntas leda till minskad psykisk ohälsa och bättre förutsättningar att lämna en tillvaro där de utnyttjas sexuellt och utsätts för andra typer av våld.

Förvaltningen föreslår att stadsdelsnämnden överlämnar tjänsteutlåtandet till kommunstyrelsen som svar på remissen.

Alexandra Wynn
Stadsdelsdirektör
Södermalms
stadsdelsförvaltning

Maria Klemets Hellberg
Avdelningschef
Södermalms
stadsdelsförvaltning

Bilagor

1. Betänkandet Ut ur utsatthet (SOU 2023:97)
2. Betänkandet Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98) Volym 1
3. Sexuellt utnyttjande i pornografiska syften – våldsutsatthet som behöver synliggöras (SOU 2023:98) Volym 2: Forskningsbilaga

Attesterat av

Detta dokument har godkänts digitalt av följande personer:

Namn	Datum
Alexandra Wynn, Stadsdelsdirektör	2024-04-03
Maria Klemets Hellberg, Avdelningschef	2024-04-03